

دهستیکم له هه‌نبانه بۆرینه وهردا

پیتی ئه‌لف

2014

زریان سه‌رچناری

شيعرو پهند / ناوی گوند و مه‌ئبه‌ند / جوړاو جوړ / ناوی ئاژهل / ناوی گول و گيا / بهری دار و میوه /
ناوی نه‌خوشی / خواردن / کات و وهرز / کیش و پیوانه / شوین و جیگه / هاوواتای فارسی

هه‌مبانه بۆرینه: هه‌مبانه‌یه‌که له چیرۆکی کوندا، ده‌ئین ده‌ستیان پیا‌کردوو، هه‌رچی ویستویانه تیا‌بووه
ده‌ریان هی‌ناوه. ل. 1003

هه‌نبانه‌ك: پيستی گوراوی بز و مه‌ر که ده‌یکه‌نه ده‌فری شتومه‌ك، هه‌مانه، هه‌مبان، هه‌مبانه.

شيعرو پهند

تو پور ئی‌حسان و خوهی نه‌شمی

له‌ده‌رویشان نا بی‌خه‌شمی "جزیری"

بی‌نرخه‌ریش و رو‌که نه‌ره‌نگی به ئابرو. "هه‌ژار"

هه‌رچیگی له‌ناخی ناخ و ده‌ریان

هی چۆته بناو ئه‌وی له‌سه‌ریان. "مه‌م و زین"

وه‌فایی ناخری خیر بی‌ده‌میکه بی‌سه‌رو شوینه.

پیری ناخ‌شه‌روه‌ته‌نت فرۆشت

ئابروت گۆریه‌وه به پلاوو گۆشت. "هه‌ژار"

سه‌ری هه‌ردو‌کوئمی ناخو گۆلی نه‌و به‌هاره یاخو

"طَرف" ی نه‌هاره زوئفی زَلْفٌ مِنَ اللَّيَالِي "نالی"

بانو ئید شنه‌فت نه‌جا ئاخیز. "خانای قوبادی"

زستانان ئار و ئهز.

ماستی ئازموده له كهزهى نائزموده باشتره "مهسهل"

ئازيز ديارهن وادهى نوامهن

ئهوهداى ئاخىر ئهوه نامامهن "مهولهوى"

من شهوى نالهه م جوش ئاوهرده بو

سهگى ئاسانه ت بيدار كهرده بو "مهولهوى"

تاقانه يه تيمى خه له فى ئاخىرى نيشان

تو خوش بى سهدهف بو به فيدات دوربى له ئافات "نالى"

ئهگهر چاوى خوم به يايه زينى هه ئهينايه

وهههه دههى ئافتاي كاكه مهى جوانه "مهم و زين"

ئالاگرت به دهست خورشيدى خاوهر

نوسيا بولاي به هرؤزى سهروهه "خورشيدى خاوهر"

سونبول بسه ماتين و گولان پهرده دراندن

بشكفتنه ئالنال و هشين بونه ته رازن "جزيرى"

مالياوا كوئه هاو دهردم

به دوربى له ئاهى سهردم "هه ژار"

جه ببارى بى فتورى

سوئتانى بى قسورى

پهزراقى مارو مورى

ئاوديرى ديمه كانى "حاجى"

له دنيا دا ره فيقى پياوى كهه ره رگيز نه كهى نه حمهه د

له دەس ئینسانی بی ئاوهز ههتا ئاخر سه را راکه . "ئه حمهد موختار جاف"
رپوی که وئی خوی ئاوهژو ده کرد
ژیشک که وئی موی ئارهزو ده کرد "سه یفی قازی"

چاوی کیژیش نه منی خسته نه و گوئه
ئیسته ئاویتتهی گله کوشتهی دئه "هه ژار"

ئازیزم ئاهیر دوری بالای تو
جه ستهم که رد وه بول شه مال به رد پهی کو "مه وله وی"

نامه که ت یاوا کوسم که فته وه
دئهی ئاهیرین دا وه نه فته وه "مه وله وی"

جه زبهی ئاهینم ده ماخ دان په رد اخ
میقناتر توئی جام که رده وه یا تاخ "مه وله وی"

نه ئاهینگه ری نه ئاهینگه ری
ئارو راکه م که فت نه ئاهینگه ری "مه وله وی"

زارم وه کو خیلال و نه حیضم وه کو خه یال
ئایا ده که ومه زارو به دلدا ده که م ختور "نالی"

دل به ری ئیرو سه حهر ئاقیتته جه رگی من دودوخ
یه ک لسینه یه ک دلدا له و لمن تین ئاخ و ئوخ "جزیری"

که شه و گپروم خه یالی تو به ئاغوش
سه ههر نه ز بوسته رم بوئی گول ئایو "بابه تایه ر"

له ئولکهی جوانیا گهر لافی شاهی لیبه دیت لیت دیت "بیکه س"

که زینیان کرد له پشتی ماینه ره شکویت
گهرا چاوم له ویدا زهردو نه بله ق "شیخ رهزا"

نه تو نهی چرچه پیسهی لینگ گواوی
له گهل زهرراتی عالم تیکه لای "جه نابی مه لا"

مه شره بی نالی گه لی نابی و ترشه به لی
موعته ریفه خوی ده لی چانیه نه تواری من "نالی"

ویش نه جی سه ئوینه مدینه پاوه "سهیدی"
وهکویهک دینه بهرگویی پیاوی نه حمه ق
سه فیری بولبول و ناوازی له قله ق "شیخ رهزا"
ههرچه نده وهکو خه نجهری نه لماسه زمانم
نابری سهری مویی له نه دای شوکری نیعه متان "شیخ رهزا"
جه واتهی شیرو سه ره فکه نده بین
جه سه ودای گهردون نه پرامه نده بین "خانا"
له بهر قاپی سهرا سه فیان ده به ست شیخ و مه لاو زاهید
مه تافی که عبه بو؟ نه ربابی حاجه ت گردی سه یوان بوو "شیخ رهزا"
نه وهند نه رجو ده کات کوردی که جار جار
بکه ن یادی موحیی بی ریایتیان "کوردی"
قالبم بی روح نه روام نه مه ندهن
من دان جهیات زندگیم که ندهن "مه و له وی"
نه ری نهی شیخه پیسهی بوری چلکن
نه ری نهی زک هه مانه ی غازی بو گهن "مه لای گه و ره"
نه گهر دیتیانم نه زم، نه گهر نه یان دیم دزم "مه سه ل"
ماستی نه زموده له که ره ی نا نه زموده باشتره "مه سه ل"
دهستم که له سه د جیگه به سه د وه عده شکاوه
جه بری نییه نه م که سره هه تا نه یخه مه نه ستو "نالی"
نه م چه رخه کونه ماشینه که ی ژهنگی گرتوه

چهوری نه کا به خوینی مه سورانی نه سته مه "پیره میرد"
 نه ستیره به رزه کان نه درهوشینه وه به شه و
 وهك چاوه کانی من نه سره وتیان هه و نه خه و "پیره میرد"
 نه ستیره گه ری ده کر له چالا
 چاره ری ره شی خوئی ده دی له خالا "مه م وزین"
 ده ما دل دی به مه حبوبان
 بشو خو شه نگ و نه سمه ده "جزیری"
 چیخی نه سمه ری پیچ ره شمالانی جاف
 روپوشی شیوهی شای مشکین که لاف "شیخ سه لام"
 نالی نه سه ری بی نه سه ری غایبه نه مها
 نا نه یکی چه زین دی له مونا جاتی سه چه ردا "نالی"
 نه گه ری که بی یادی زولف و چاوه که ت یه که له حزه سابیر به
 نه سیری به ندی کافر کوشته یی بیدادی ساحیر به "وه فای"
 هه رگا دیم هیلال نه و نه برؤی سیوه نگ
 یه سیم نه سرین یه نه شرفی ره نگ "مه وله وی"
 نه شکم که له گه ل عه شقمه تیفلیکی فه هیمه
 هوشم که له گه ل خوشمه پیریکی نه دانه "نالی"
 له کوئمت هه رچی خارچ بی سه ری نه گریجه قه یچی که
 بلین با سه ر برینی خارچی بو ره ونه قی دین بو "سالم"
 نه گه ر ده مزانی شه و جیگات کامه
 ده منایه باخه ل جوتی شه مامه "فولکلور"
 میخه ک به ند نه خشی له ناو مه مکانی
 هه زار نه لوده بی به قوربانی "فولکلور"
 نه مجا ده چوئته شاره وه ناومائی عاسمه خان
 دوباره نه یشه کاند ه وه باجگر به بی وچان "پیره میرد"
 که سینهی ریشمی به و تیغی نازه نه نجن نه نجن کرد
 وتی په ژمورده یه نه م لاله زاره ناوی تیده گرم "مه حموی"
 نه وند هوشیاره مه حوی تیده گا دنیا خه راباته
 خه رابه ی گه رده کا نه هلی خه رابه بو چی لی ده گرم "مه حوی"
 نه وه ند زاری که رد نه نه ندوی دهرن

خوړوښ كهرد نه سه ننگ قو له ی بیستون "خانا"
 پشتی ریش و شانی زامدارو جدهو بو ناعیلاج
 چه ند قرو شیکم هه بوو بو مدا به نه ت و نه زه روت "شیخ رها"
 هه ناسه م زونفه که ی لادا و مه یلیکی نه کرد چاوی
 نه سیم نه نگوت و شه و رابردو نه رگس هه ر له خه و دایه "نالی"
 سه وزه وستن فهرش نه و چه مهن دهس دهس "مه و له وی"
 نه و له یلا به روژی حه شر نه دا و هعه و ده تی مه حوی
 هه تا قامی قیامت نا هو واوه یلا نه که م چبکه م "مه حوی"
 هه تا تو م نا شنا بوی نا شنا بون
 نه ویستا مو به مو نه غیاره بی تو "نالی"
 نه ی تازه جوان پیری که نیفتاده م و که و تو م "نالی"

ناوی گوند و مه ئبه ند

نالان: مه ئبه ندیکه له کوردستان.
 نامیدی = عیمادیه: شاریکه له کوردستان.
 ئولکه = مه ئبه ند مه یدان.

جوړا و جوړ

ناشه گویریژ = نایشه گویدریژ: ناوی شتیکی نه بو خه یاییه وهك درنج، مندالی پی ده ترسیین.
 ناغزونه: ناوه زون: نالقه زونه = ناو زونه: ددانه داری کانزا که مانه ی تی دایه و بو دا خستنی قایشی پشت و
 که وش و... به کار ده هیتری.
 ئال = زهرنه قوته: په نجه ی هه ره دریژی ده ست.
 ئاخواج = په نجه ی شه هاده، دوشاو مژه.
 ئال = ئاله = هه ئه: جندوکه ی دوژمنی زه یسان.
 ئال بردنه وه = مردنی زه یسان یان کورپه ی ساوا به ده ست جندوکه ی ئاله وه.
 ئاویته = به راویته: بیچوی له زگدا مردوو.
 نه ستی و پوشو = بریتی له دژایه تی توند "نه و دوانه وه کو نه ستی و پوشو یان لی هاتووه"
 نه نگوتک بزیر = رژدو خه سیس. چروک و ره زیل.

ئوجار=يەرەقە : دو خوشكى ژنى دوبرا بۇ يەكتر دەبنە ئەوجارى يەك.
 ئىروو=تفاق : پياو بە ئىرو بى زستانىش خوشە.
 ئىشار=جورى سەرپوشى ژنانە كە شان و پىل دەگرى، چارۆكە، كۆلوانە.
 ئىمەنى : جورىك كەوشى سورى بى پاژنەى پياوانە.
 ئىنجە : ئەگەل فىنجە دەگوتىرى=فىزو خو بەزل زانين : كابرايەكى بە ئىنجە و فىنجە يە.

ناوى ئاژەل و بانئدە

ئاروان = وشتىرى سى بە ھارى دىيى.
 ئاروانە = وشتىرى چوار بە ھارى دىيى.
 ئاقو=ھاقو : جورى كۆتر.
 ئالە تانج=ھە ئە تانج : جورىك مراوى كىوى سەر بە كالاوہ.
 ئاودەل = پۆرى ئىر.
 ئە سپە شىنە = بانئدە يەكى بە قەد ريشۆلە يە و شىنە.
 ئە لھو = ھە ئو : بانئدارى راوكەرى بە ناوبەنگ.
 ئىختەرمە = ئە سپى يە دەگ.
 ئىيستر = قانتىر = ھىيستر : داك ماينى كەر باب.
 ئىيستر بالانى : قاترى داك گوپرىژى باوك ئە سپ. (ھىيستر گايە : ھىيستر گايەكە)
 ئىشكەرۆ = يە كسى فىرە رەوت نە كراو.
 ئىكانە = يە كانە : نىرەى بە راز.

ناوى گيا و گول

ئادارۆك = گولئىكە سەرەتاي بە ھار دە پشكوى.
 ئاسمىن = ياسە مین : گولئىكى داروكەى سپى بۆن خوشە.
 ئائال : گولئىكى بۆن خوشى سورە.
 ئائقە تىز = گيا يەكى گە لاخرى رەنگ زەيتونى يە ، شىرەكەى ما يەى زگ چونە.
 ئاجار = رەگ و بنى گيا
 ئاچچە باز = گياكە ئە رىزى گيا دۆكولئىوان
 ئالە كۆك = جورى ئە سپىنگى توكنە بنكى ھە يە ئە جوزەرداندا دەرىدىنن و دە يىخون (ديارى شوانە وئىلە ئالە كۆكە)

ئائىنك = گىيايه كه نه داران دههائى.
 نه رزنى = جورىك هه نجير.
 نه رزنگ = دارىكه نه دارى نه ركه وان دهكات.
 نه سپون = نه سفون = بنه گىياى به كه ف بو جل و دهست شورين.
 نه سپه ناخ = سپىناخ = گىيايه كه دهچينن و نه چىشتلىناندا به كاردى.
 نه سپه ندهر = گىيايه كه به رىكى گرموله دهگرى بو پوچ كردنه وهى چاوزار دهيسوتينن.
 نه شه د بو = گىيايكى بون خوشه.
 ئيرقست = دارىكى ئيره وارى درك داره.

به رى دار و ميوه

ئارو = ئاروى : خه يار
 ئاروك = كفته ساوارى پانكه نه نه كه نمه کوتاويش دهيكه ن.
 ئاشاخه = ميوه رىزيو، حه يوانى بى بره و نه جه نه بدا.
 ئاوبائو = ميوه يه كى خر و ترش و سورى تاريكه، به لائوك، هه نهه لوك.
 ئاوبخارا : هه ئوزه پايزه رى سورى ئامال رهش.
 ئايسور = هه رمى لاسوره، سيوه لاسوره.
 ئانگو = ئاونگ = ميلاق : نه و ترى يه رى بو زستان هه ئى دهواسن.
 نه ئوجه = هه ئوزه = ئاوجه : ميوه يه كى خر كه نه هى شيرينه به هارو پايزى هه يه . ئاوزه : هه ئوزه، عه لوكه،
 حه لوكه.
 ئيقلاب = به ركوت : به ر نه خه رمان كه مى گه نم کوتان بونانى پيداويستى.

ناوى نه خوشى (مروفا/ئاژهل/درهخت)

ئارنگ = دهردىكى ئاژه نه.
 ئارهان = ژان و ئيشى نه ندامى سوتاو.
 ئاريان = دل تىكچون و دل شىوان به هوى خواردنه وه.
 كوان و زيپكه نه نه ش هاتن.
 ئاقزه لىلك = نه خوشى ئاوبه ند، دهردى ئيسقايى.
 ئاگرؤك = ئاگره = ئاوره = ئايره : زيپكه ي چه نه و ده م و چاو،
 باى گهرم كه بو زهرعات زيانى هه يه.

ئائگە = تەراخوما : نە خۇشپەندىكى چاۋە.
 ئاۋېر = نە خۇشپەندىكى ئازەنە كە ئە خواردەنەۋەي ئاۋى زۆرر ساردەۋە توشى دەپت.
 ئاۋبەند : نە خۇشى زگ ئاۋسان، ئىستايى.
 ئاۋمردۋارى : نە خۇشپەندىكى چاۋە ئاۋى سېى ھە ئدېنى.
 ئاۋەشى = نە خۇشى گۋانى مەر كە رەق دەبى و نادۇشى.
 بە ئاۋ كە وتتى دەغل ئە بەر ئاۋدانى زۆر.
 ئاۋ ھېنان = نە خۇشپەندىكى چاۋە "چاۋى ئاۋى ھېناۋە."
 ئاۋى رەش : نە خۇشپەندىكى چاۋە "ئاۋى رەشى ھېناۋە."
 ئوۋفە = نە خۇشپەندىكى يەكسەمە ۋەك ھە لامەت ئاۋ بە ئوتتېدا دېت.
 ئە بەرەش : مە بەرەش = مەر يابزەزاۋ كە شېر وشك دەكاۋ بېچو تېر ناكە.
 ئىھقان = نە خۇشى زەردۋىي.
 ئىزۋك = زېپكەي شېرى كە ئە دەم و چاۋى منالان دېت.
 ئىفلىج = شە پلە = نە خۇشى شە پلە : شە پلە ئىدراۋ.
 ئىنتە لا + ئىمتە لا + ترخە : نە خۇشى گرفت كە ئە ئەزم نە كەردنى خواردەنەۋە توش دەبن.

خواردن

ئارخاقك = چىشتى ئاردورۇن، كولىرەي بە شەكرو ئارد.
 ئارد بېج = جۇرىك ھە ئاۋىيە ئە ئارد و شەكر.
 ئاسىدە = ھە ئاۋىيە كە ئە ئارد و رۇن و دۇشاۋ.
 ئاۋار = ھە ئاۋى ئاردو دۇشاۋى وشك ھە لاتو بۇ زستان.
 ئاۋوتام = چىشتى پىيازۋ.
 ئەشكەنە : گۆشتاۋىكى خەست و خۇلە بە پىيازەۋە.
 ئىشكە ئاۋ = ھە ئاۋى دۇشاۋ كە بۇ سەفەرى دەبەن.

كات و ۋەرز

ئاخسبات = پازدە رۇژى كۆتايى چلەي زستان.
 ئاخلىقە، ئاخە ئىۋە : ھەۋەئى بە ھار كە سەوزايى بە ئاستەم سەر دەردە ھېنىت.
 ئاخنەبا = رۇژەكانى كۆتايى زستان، كاتى ھەفتە يەك ئە چلەي بچوك ماۋبى.
 ئۇغەن = دوامىن ھەفتەي چلەي بچوك.

نەرخەوان سور= بریتیه له ههوهئی نهوورۆز.

نەیار=نایار= مانگی پینجهمی خاچ په‌رستان، له نیوان خاکه لیوهو بانه مه‌ردا. (May)

نەیلول=مانگی نویه‌می خاچ په‌رستان له نیوان رەزبەر و خەزەئوهردا. (Sept)

نیلده : له‌گەل بیلده ده‌گوتری: پازده رۆژی هه‌ره سه‌رمای زستان.

کیش و پیوانه

نالتی رهم = کیشانه‌یه‌که به‌رامبه‌ر به په‌نجاو پینج گرام.

نەلی رهم= کیشانه‌یه‌که به‌رامبه‌ر به چوار سه‌دو په‌نجا گرام.

ئیزرهم= کیشانه‌یه‌که به‌رامبه‌ر به نیو کیلو"له سه‌رده‌شت و سوله‌یمانی"

ئیگرهم: کیشانه‌یه‌که به‌رامبه‌ر به دوسه‌د گرام.

ئینج= به شیک له دوازه به‌شی پی (Inch)

شوین و جیگه

ناخله = خه‌رمانه‌ی مانگ، پا پۆکه‌ی مار.

به ژوریکی کورته دیواری سه‌ردانه پۆشراو ده‌ئین

که بوکا و گیا ساز ده‌کری.

نادان = زهوی به پیت و به‌ره‌که‌ت.

ناراز= روبراریکه له سنوری ئیران و روسیا.

نازنگ= خانوی به‌سه‌ر ته‌خته به‌ردی پانه‌وه دروستکراو.

نەیاره=عه‌یاره: پیوانه، ده‌فری که شتی وردی وه‌ک ده‌غلی پی ده‌پیون.

هاوواتای فارسی

نابات= نباد

نابرو= آبرو

نابوتاب= آب وتاب (ریک و پیک)

نابونما= آبونما

نابونه= آبونه

ناتەش بازی=آتشبازی

ناتەش پاره= آتسپاره(زرنگ)

ناتەشکەده= آتسکده

ناتەشخانە= آتسخانه

ئاتەشى = آتشی
 ئاجور = آجور
 ئاجیل = آجیل
 ئاچەر = آچار
 ئاخ = آخ
 ئاخا = آغا = آقا
 ئاخرزەمان = آخرزمان
 ئاخرت = آخرت
 ئاخور = ئافر = آخور
 ئادەم = آدم
 ئادەمی = آدمی
 ئادەمیزاد = آدمیزاد
 ئارام = آرام
 ئارد = آرد
 ئارەق = عرق
 ئارەق چن = عرق چین
 ئارەق کردن = عرق کردن
 ئارەق گیر = عرقگیر
 ئاری = آری
 ئازاد = آزاد
 ئازادی = آزادی
 ئازاردان = آزاردان
 ئازان = اژان = پولیس
 ئاسان = آسان
 ئاسودە = آسوده
 ئاسمان = آسمان
 ئاسیا = آسیا
 ئاشپەز: چیشت لیبنەر = آشپز.
 ئاشپەزخانە = آشپزخانه
 ئاشت = آشت

ئاشتى = ئاشتى
ئاشق = عاشق
ئاشكرا = آشكرا
ئاشنا = آشنا
ئاغلب = آغلب
ئافات = آفات
ئافهت = آفت
ئافه ريده = آفريده
ئافه رين = آفرين
ئاقل = عاقل
ئاقيده = عقيده
ئاماده = آماده
ئامو = عمو
ئاويزان = آويزان
ئاويزه = آويزه
ئايين = آيين
ئايينده = آينده
ئوردو = آردو
ئومت = امت
ئوميد = اميد
ئه برو = آبرو
ئه بله = ابله
ئه بلهق = ابلق
ئه به دهن = ابداه
ئه به دى = ابدى
ئه جر = اجر
ئه جهل = اجل
ئه حوال = احوال
ئه حوالپرس = احوالپرس
ئه خبار = اخبار

ئەدەب = ادب
ئەدەبىي = ادبى
ئەرباب = ارباب
ئەرزان = ارزان
ئەرزىن = ارزن
ئەپە = ارفه
ئەزەل = ازل
ئەزەلى = ازلى
ئەساس = اساس
ئەساسى = اساسى
ئەسپ = اسپ
ئەسپ سوار = اسپ سوار
ئەسكە ناس = اسكناس
ئەسكە نە = اسكنه
ئەسلە ھە = اصلحه
ئەسل = اصل
ئەسەر = اثر
ئەسىر = اسير
ئەشەك = اشك
ئەفسون = افسون
ئەفسەر = افسر
ئەغەپ = اغلب
ئەگەر = اگر
ئەئماس = الماس
ئەمانەت = امانت
ئەمانەتى = امانتى
ئەمەر = امر
ئەمو = عمو
ئەمىن = امن
ئەمەل = امل

ئەنار=انار
ئەنبار=انبار
ئەنجام=انجام
ئەنجومەن=انجمن
ئەندازە=اندازه
ئەندام=اندام
ئەنزەرەوت=انزروت
ئەنگور=انگور
ئەنگیز=انگيز
ئەوج=اوج
ئەولاد=اولاد
ئەوھل=اول
ئىجارە=اجاره
ئىجتىمال=احتمال
ئىحتىياج=احتياج
ئىخلاص=اخلاص
ئىدارە=اداره
ئىدعا=ادعا
ئىرادە=اراده
ئىسراحت=استراحت
ئىسھا=اسهال
ئىشتىھا=اشتها
ئىشق=عشق
ئىفتار=افطار
ئىفتخا=افتخار
ئىقبال=اقبال
ئىقدام=اقدام
ئىقرار=اقرار
ئىلتىفات=التفات
ئىلھك=ألك

ئىلەك = يلك

ئيمان = امان

ئىمتىحان = امتحان

ئىمزا = امضا

ئىمسال = امسال

ئىم شەو = امشب

ئىمكان = امكان

ئىملا = املا

ئىنتىخابات = انتخابات

ئىنتىزار = انتظار

ئىنشا = انشا

ئىنقىلاب = انقلاب